

Пилипенко Катерина Анатоліївна

к.е.н., доцент, доцент кафедри організації обліку та аудиту

Полтавської державної аграрної академії

м. Полтава, Україна

РОЗВИТОК ОРГАНІЧНОГО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Останніми роками серед населення планети спостерігається збільшення споживання органічної продукції, яка позитивно впливає як на здоров'я людей так і на зміцнення продовольчої безпеки. Інструментами зміцнення продовольчої безпеки є виробництво органічних продуктів з матеріалів виготовлених органічним сільським господарством та з використанням сучасних методів органічного сільського господарства відповідно до стандартів органічного виробництва. До природних методів у органічному сільському господарстві, які сприяють розвитку доброго ґрунту та вирощуванню здорових культур відносяться добре продумані сівозміни, заохочення природних хижаків, і як результат впливає на вироблення природної стійкості до шкідників та хвороб. Слід зазначити, що під органічним сільським господарством слід розуміти спосіб землеробства за яким особлива увага приділяється природі з найменшим впливом хімічних речовин на землі, наприклад, добрив, які можуть забруднювати водні шляхи.

Отже, сьогодні населення планети особливу увагу приділяє споживанню органічної їжі, вирощеної у органічному сільському господарстві, а їх збільшення виробництва сільськогосподарськими підприємствами забезпечує продовольчу безпеку.

Ринок органічних продуктів є перспективним сегментом агропромислового ринку розвинених країн світу. За даними експертів Міжнародної федерації органічного сільського господарства IFOAM і науково-дослідного Інституту біоземлеробства FiBL нині виробництво екологічно чистої

сільськогосподарської продукції розвивається у 153 країнах світу, а обсяг ринку досягає 50–60 млрд доларів США [1, 2].

Це є поштовхом до розвитку органічного землеробства в Україні, стимулом до вирощування екологічно чистої продукції українськими аграріями. Останніми роками в країні спостерігається збільшення обсягу внутрішнього ринку споживання органічної продукції, зростає попит на органічні продукти харчування. Виробництво органічної продукції є практичною реалізацією концепції сталого розвитку аграрного виробництва, що передбачає поєднання захисту довкілля, економічного зростання й соціального розвитку як взаємозалежних і взаємодоповнювальних елементів стратегічного розвитку держави, що гарантуватиме населенню високу якість продовольства як важливої складової продовольчої безпеки.

Таблиця 1

Вартість послуг сертифікаційних іноземних структур, які здійснюють свою діяльність в Україні*

Орган сертифікації, країна	Вартість послуг
ABCERT, Німеччина	Мінімальна плата контролю (одноразово) для виробників становить 195 євро і максимум 440 євро на рік. Одноразова сума включає в себе певну кількість часу перевірки. Якщо цей час перевищено, додатковий час оплачується з 65 євро на годину. Всі ціни вказані без урахування ПДВ
Bio Garantie, Австрія	Основний внесок: 90 євро. Змінні витрати: для пасовищ: 6,60 євро/га; орні поля: 7,81 євро/га; спеціальні культури (вино, ягоди тощо): 14,30 євро/га. Мінімальна плата контролю (одноразово) для виробників становить 195 євро і максимум 440 євро на рік
ICEA, Італія	Фіксована плата від 50 до 180 євро/рік + змінні витрати залежно від площі та типу культур. Змінний внесок від 10 до 200 євро/га. Разом мінімальні змінні витрати: 200 євро, максимальний змінний внесок 7000 євро
Suolo e Salute, Італія	Замовник повинен заповнити форму на сайті, щоб отримати визначення ціни сертифікації та інспекції. Існує фіксований збір у розмірі 80 євро/рік
LaCon, Німеччина	560 євро/день + адміністративні та транспортні витрати
Bioagricert, Італія	Річний внесок: 190-360 євро/рік + 2-60 євро/га залежно від типу вирощуваних культур
ЕТКО, Туреччина	240 євро/день, вартість варіюється залежно від розміру господарства

Примітка: *узагальнено автором за даними [3].

В країнах Європейського союзу ніша органічної сировини не заповнена. «В Європі споживають більше екотоварів, ніж виробляють. При тому, що кожен рік обсяги споживання зростають на 10%» [4].

В Україні, в 2015 році було видано трохи більше 200 сертифікатів на виробництво екотоварів. Справедливо відмітити, що ціна сертифікації в різних сертифікаційних структурах різна, але в Україні їх нараховується менше десяти (табл. 1).

У Європі вартість сертифіката становить від 10 тис. грн до 340 тис. грн в залежності від обсягу виробництва і кількості найменувань продукції. Для його отримання фермеру необхідно пройти ряд процедур. Протягом трьох років при вирощуванні рослинної продукції не можна використовувати отрутохімікати та пестициди. Така земля знаходиться в перехідному періоді і фермер не може продавати продукцію як органічну. «Потрібно бути готовим до того, що прибуток у ці роки буде нижчим. Справа в тому, що врожайність знижується, а вирощена продукція продається за ринковою ціною, оскільки ще не є органічною» [4].

Україна, маючи значний потенціал для виробництва органічної сільськогосподарської продукції, її експорту, споживання на внутрішньому ринку, досягла певних результатів щодо розвитку власного органічного виробництва. Так, площа сертифікованих сільськогосподарських угідь в Україні, задіяних під вирощування різноманітної органічної продукції, складає вже понад чотириста тисяч гектарів, а наша держава займає почесне двадцяте місце світових країн-лідерів органічного руху. Частка сертифікованих органічних площ серед загального об'єму сільськогосподарських угідь України складає близько 1 %. При цьому Україна займає перше місце в східноєвропейському регіоні щодо сертифікованої площі органічної ріллі, спеціалізуючись переважно на виробництві зернових, зернобобових та олійних культур. Крім того, в нашій державі сертифіковано 550 тис. га дикоросів (станом на 31.12.2016 р.) [5].

При цьому попит на українську органічну продукцію на зовнішніх ринках зростає. Експорт вітчизняної продукції у 2016 р. досяг € 73 млн,

продемонструвавши зростання на € 20 млн на рік. Серед основних імпортерів органіки з України – Німеччина, Польща, Британія, Австрія, Італія та Швейцарія. 47 % експорту складають зернові, серед інших вагомих позицій – насіння, олійні культури, молочні продукти та мед [4].

Офіційні статистичні огляди IFOAM підтверджують, що якщо в 2002 р. в Україні було зареєстровано 31 господарство, що отримало статус «органічного», то в 2016 р. нараховувалось вже 360 сертифікованих органічних господарства, а загальна площа сільськогосподарських угідь, на яких ведеться органічне виробництво, склала 411200 га, в табл. 2 представлено загальні площі сільськогосподарських угідь та кількість органічних господарств в Україні, 2002-2016 рр.

Більшість українських органічних господарств розташовані в Одеській, Херсонській, Київській, Полтавській, Вінницькій, Закарпатській, Львівській, Тернопільській, Житомирській областях. Українські сертифіковані органічні господарства – різного розміру – від кількох гектарів, як і в більшості країн Європи, до декількох тисяч гектарів ріллі.

Дослідження Федерації органічного руху України свідчать, що сучасний внутрішній споживчий ринок органічних продуктів в Україні почав розвиватись з початку 2000-х років, склавши: у 2006 р. – € 400 тис, у 2007 р. – € 500 тис, у 2008 р. – € 600 тис, у 2009 р. – € 1,2 млн, у 2010 р. – € 2,4 млн, у 2011 р. цей показник зріс до € 5,1 млн, у 2012 р. – до € 7,9 млн, у 2013 р. – до € 12,2 млн, у 2014 р. – до € 14,5 млн, у 2015 р. – до € 17,5 млн, а у 2016 р. – до € 21,2 млн [5].

Починаючи з січня 2014 р. в Україні вступив у дію підписаний Президентом України Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» № 425-VII від 03.10.2013 р. [6].

Ще одним документом, що акцентує увагу на органічному секторі, є Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р., схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України за № 806-р. В стратегії серед пріоритетних напрямів досягнення стратегічних цілей вказано і забезпечення продовольчої безпеки держави шляхом сприяння розвитку органічного землеробства, насамперед в особистих селянських і середніх господарствах [7].

Однією з проблем є те, що сегмент органічного сільського господарства взагалі не відображається державною системою статистики. Прогалини законодавства унеможливають створення самого органу з оцінки відповідності (сертифікації) у сфері органічного виробництва. Як наслідок, відсутній і реєстр виробників органічної продукції [5].

Таким чином, розвиток органічного виробництва безпосередньо сприяє вирішенню проблеми продовольчої безпеки, сутність якої полягає в забезпеченні такого соціально-економічного та екологічного стану в країні, при якому всі її громадяни стабільно та гарантовано забезпечені безпечним і якісним продовольством в необхідній кількості та асортименті. Враховуючи виняткове значення органічного виробництва для продовольчої безпеки держави, питання активізації його подальшого розвитку належить до стратегічних завдань держави.

Очікуваними перевагами для навколишнього природного середовища будуть підтримка біологічного та ландшафтного різноманіття, якості та функцій ґрунтів та водних екосистем; мінімізація екологічних ризиків; збереження генофонду рослин; стабілізація стану земельних ресурсів та їх відтворення; залучення новітніх екологічних технологій; зменшення забруднення від сільськогосподарського виробництва. Завдяки функціонуванню органічних господарств створюються сприятливі умови для стійкого розвитку органічного виробництва та підвищується їх внесок у забезпечення продовольчої та екологічної безпеки аграрних підприємств так і державив цілому. Також очікується позитивний ефект від розвитку органічного виробництва у вигляді зростання доходу та підвищення конкурентоспроможності господарств, зменшення витрат виробництва, скорочення природоохоронних виплат. Крім того, очікуються екстернальні ефекти, що виникатимуть внаслідок діяльності господарств з органічного виробництва у інших суб'єктів господарювання – додатковий дохід переробної галузі; зменшення безробіття; зростання доходу від зеленого туризму, органічного тваринництва, бджільництва; підвищення рівня життя населення; зростання вартості сільськогосподарських угідь

Список використаних джерел:

1. International Federation of Organic Agriculture Movements [Електронний ресурс]. – Режим до- ступу : <https://www.ifoam.bio/>.
2. Willer H. The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2013 / H. Willer, J. Lernoud, L. Klicher. – Bonn : Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), Frick and IFOAM – Organic International, 2013. – 340 p.
3. Буркинський Б.В. Економіко-екологічні основи регіонального природоиспользования и развития / Б. В. Буркинський, В. Н. Степанов, С. К. Харичков // ИПРЭЭИ НАН України. – Одеса : Феникс, 2005. – 575 с.
4. Органік в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-42-29>
5. BRDO: Жоден виробник органічної продукції не сертифікований в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://agroportal.ua/ua/news/ukraina/brdo-ni-odin-proizvoditel-organicheskoi-produktsii-ne-sertifitsirovan-v-ukraine/>
6. Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» за № 425-VII від 03 жов. 2013 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80>
7. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р.», за № 806-р. від 17 жовт. 2013 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80>